

Obehörighet att utöva kyrkans vigningstjänst.

Meddelat: 17/12 2007

30 kap. 5 § kyrkoordningen

Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar hade i egenskap av tillsynsorgan funnit anledning att, med tillämpning av 57kap. 3 § kyrkoordningen, på eget initiativ granska biskop em. Xs ämbetsförvaltning med avseende på hans agerande inom ramen för verksamheten i Ys Bibelsällskap, särskilt i samband med upplösningen av sällskapet under år 2002. X var biskop i Ys stift under åren 1979 – 1991. Han efterträddes av S som innehade ämbetet fram till den 1 september 2003 då L tillträdde.

Av handlingarna i ärendet framgick sammanfattningsvis följande.

Ys bibelsällskap (Bibelsällskapet) stiftades den 4 november 1813 och hade enligt § 1 i stadgarna, vilka ändrats senast år 1957, till ändamål "att företrädesvis inom Ys stift genom gratisutdelning eller försäljning sprida Bibeln eller delar därav utan främmande tillsatser, ävensom psalmböcker." Bibelsällskapet var en ideell förening, vars angelägenheter skulle handhas av en kommitté, bestående av stiftets biskop och domprost samt minst åtta inom sällskapet valda ledamöter (§ 5). Biskopen var självskriven ordförande och domprosten självskriven vice ordförande i kommittén. Dessa var även ordförande resp. vice ordförande i Bibelsällskapet och hade att kalla till sammanträden (§ 7). För det fall Bibelsällskapet skulle upplösas skulle det handläggas på samma sätt som en stadgeändring (§ 12). Om Bibelsällskapet upplöstes skulle det behållna lagret av "Heliga skrifter och psalmböcker" fördelas på stiftets församlingar i den mån sådant prövats lämpligt. Bibelsällskapets egendom i övrigt skulle ställas under förvaltning av domkapitlet i Ys stift för att användas i och för sällskapets ursprungliga ändamål. Protokollförda sammanträden hade hållits under åren 1903 – 1983. Det första protokollförda sammanträdet därefter hölls den 6 maj 2002, men enligt X hade det även hållits ett möte under år 1990. Inför sammanträdet hade X i skrivelse den 15 april 2002, undertecknad av X "i egenskap av självskriven ordförande (stiftets biskop)", uppdragit åt R och revisorn F att utreda och sammanställa Bibelsällskapets ekonomiska ställning inför sammanträdet. Den 19 april 2002 inkom från F en sammanställning varav framgick att de aktuella tillgångarna uppgick till 3 805 956 kr samt att det förelåg en fordran på Skattemyndigheten på 70 000 kr. Till sammanträdet den 6 maj 2002 hade nio medlemmar kallats. Dessa hade tillsammans med kallelsen, utsänd av X, erhållit den ekonomiska sammanställningen och ett utdelningsförslag. I protokoll från sammanträdet antecknades följande. X var mötets ordförande. Medlemmarna valde X till Bibelsällskapets och kommitténs ordförande under år 2002. Medlemmarna utsåg sig själva att utgöra den kommitté som avsågs i § 5 i stadgarna. Under § 8 beslutades om utdelning av sällskapets medel. Enligt utsänt förslag skulle några institutioner med evangelisk-luthersk anda tilldelas medel enligt ändamålen i stadgarna. Medlemmarna beslutade enhälligt att kvarvarande medel skulle fördelas bland sex närmare angivna mottagare. Sekreteraren, R, fick i uppdrag att verkställa utdelningen mot erhållande av skriftligt godkännande av villkoren för gåvan. Medlemmarna beslutade vidare, även det enhälligt, under § 9 att upplösa Bibelsällskapet. Beslutet skulle bli slutligt genom beslut på nästa ordinarie sammanträde, vilket skulle äga rum den 4 november 2002. Inför nämnda sammanträde hade gåvomottagarna skriftligen accepterat att motta gåvorna och beloppen utbetalats till respektive mottagare. Vid sammanträdet den 4 november 2002 behandlades bl.a. vissa utestående ekonomiska frågor. Ett sista sammanträde ägde rum den 9 december 2002 varvid medlemmarna beslutade att verksamheten i Bibelsällskapet skulle upphöra i och med att en länsrättsdom i en pågående skatteprocess vunnit laga kraft och återbetalning av skattemedel i anledning därav hade gjorts. Den 15 mars 2003 avregistrerades Bibelsällskapet, en ideell förening, ur Skatteverkets organisationsnummerregister avseende juridiska personer m.fl. Avregistreringen baserades på protokoll från sammanträdena den 6 maj 2002 resp. den 9 december 2002. Det kan noteras att samma personer närvarade vid samtliga sammanträden under år 2002. Varken S eller L upplystes av X om Bibelsällskapets existens resp. verksamhet.

Åklagarmyndigheten i Y, 3:e åklagarkammaren, beslutade den 5 januari 2005 att lägga ned resp. att inte inleda förundersökning med avseende på transaktionerna i Bibelsällskapet.

X anförde i yttrade till Ansvarsnämnden följande.

"Det är först genom begäran om yttrande i ärendet jag blivit medveten om att någon slags utredning genomförts angående mitt agerande i samband med avvecklingen av den ideella föreningen Bibelsällskapet. Det framgår inte i vilket syfte utredningen påbörjats eller vad den kan förväntas leda till. Det framgår inte heller varför frågan skulle utgöra en angelägenhet för Ansvarsnämnden.

Jag tycker att det är egendomligt att jag inte tidigare blivit informerad om ärendet.

När det gäller den sammanfattande löpande beskrivningen av vad som framkommit i utredningen, vill jag framhålla att denna tycks innehålla såväl faktabeskrivning som värderingar. Vidare saknas en redogörelse för åtskilliga omständigheter, som haft väsentlig betydelse för att upplösningen av föreningen skedde på det sätt som beskrivs.

Inledningsvis vänder jag mig emot att utredningen innehåller följande skrivning 'Inför sammanträdet hade X 'ordförande', i skrivelse ...'. Menar utredaren att jag inte var den sist valda ordföranden i föreningen?

Som utredaren självfallet bör känna till – inte minst eftersom uppgifterna förekommer i länsrättens och kammarrättens akter i frågan om överklagande av avregistreringen av Bibelsällskapet – är det ostridigt att jag inte blivit löst från mitt ansvar såsom den sist valda ordföranden i föreningen. I denna egenskap hade jag ett kvardröjande ansvar för föreningen så länge ingen ny styrelse och ordförande valts. Det var helt enkelt min skyldighet att endera avveckla föreningen eller tillse att dess medlemsantal ökade och att verksamheten kunde fortsätta med ny styrelse.

Efter min pensionering 1991-07-31 var det föreningens sekreterare och tillika kassör som hade det praktiska ansvaret för att föra Bibelsällskapets arbete vidare. Det visade sig senare att denne kyrkoherde drabbats av en svår hjärnsjukdom, som lett till stora minnesluckor och att han därför inte kunnat sköta sin uppgift. Samtidigt var det uppenbart att föreningens ändamål inte längre var lika angeläget som när föreningen startades och att intresset för föreningen slocknat.

Tidigt 2002 fick jag en bön från sekreterarens och tillika kassörens anhöriga om att i min egenskap av föreningens sist valda ordförande ta hand om verksamheten och dess medel.

Jag vände mig då till R som var väl insatt i stiftets traditioner och hade erfarenhet av Bibelsällskapets verksamhet. R var en person som åtnjöt stort anseende för sin kunskap och sitt långvariga arbete nära stiftsledning och biskop.

R företog då en utredning tillsammans med en auktoriserad revisor.

Föreningen visade sig ha betydande tillgångar som samlats in från gåvogivare och stödpersoner runt om i stiftet under lång tid.

Det kan inte vara obekant för Ansvarsnämnden att det i Ys stift finns och sedan mycket länge har funnits stora grupper som influerade av kyrkoväckelser ivrigt initierat och, bl.a. ekonomiskt, stött olika fromma verksamheter. Bland dessa är att märka, utöver Bibelsällskapet, stiftsgårds- och folkhögskoleverksamhet, Peter Isac Beens Stiftelse med Ys Enskilda Gymnasium för Blivande Präster (numera LM Engströms Gymnasium) och Församlingsfakulteten liksom andra verksamheter. Envar med erfarenhet av traditionerna i stiftet är väl bekant med att dessa verksamheter i många avseenden står varandra mycket nära och emanerar ur samma stödgrupperingar och gåvogivare.

Bibelsällskapet hade uppenbart ingen angelägen framtida uppgift. En ideell förening som har tillgångar och skulder, som nu Bibelsällskapet, kan dock inte så enkelt upplösas i tomma intet. I den uppkomna situationen valde jag därför, i samråd med bl.a. R och efter det mönster som finns angivet om avveckling av ekonomiska föreningar (inga tillämpliga regler om ideella föreningar finns), att ta

mitt ansvar som den sist valde ordföranden och inbjuda nya medlemmar, med kännedom om Bibelsällskapets tidigare verksamhet och ursprungliga syfte och med erfarenhet av stiftets traditioner, för att tillsammans komma fram till vad som lämpligast skulle ske med föreningen och med dess medel.

De beslut som därefter togs känner Ansvarsnämnden till.

Vad som aldrig tillåtits komma fram är emellertid att besluten om upplösning och överföring av medel byggde på en strävan att, så långt som möjligt, tillvarata de ursprungliga gåvogivarnas intressen och finna mottagare vars verksamhet låg Bibelsällskapets ändamål och syfte så nära som möjligt – och vilka gåvomottagare kunde åta sig att fullfölja Bibelsällskapets ändamål inom ramen för sin egen verksamhet.

Stadgarna för Bibelsällskapet föreskrev en något annorlunda form för avveckling än den som genomfördes. Dessa stadgar var emellertid lika otidsenliga som sällskapet som sådant och utgick från att verksamheten med utdelande av biblar och psalmböcker skulle vara en oförändrat angelägen uppgift. (Vidare utpekades 'domkapitlet' som det organ som skulle fullfölja verksamheten. Domkapitlet hade dock en helt annan funktion 2002 än vad sådana haft vid senaste revidering av stadgarna). Stadgarna kunde emellertid frångås genom ändring i samma ordning som beslut kunde tas om upplösning. Det är min bestämda uppfattning att de två på varandra följande enhälliga stämmobesluten föreningsrättsligt är korrekta och att Bibelsällskapet blivit upplöst på ett sätt som, så långt är möjligt, tillgodosett syftet med sällskapet och intresset hos dem som startat och stött verksamheten.

Varken åklagare, skatteverket, länsrätt eller kammarrätt har funnit några fel i vår hantering. Att detta inte stillat kritiken torde bero på att behöriga myndigheters och domstolars slutsatser inte tillåtits få någon uppmärksamhet.

Ansvarsnämnden nämner särskilt, och en smula opåkallat, i sin sammanfattning att 'Varken S eller L upplystes av X om Bibelsällskapets existens resp. verksamhet'.

Det var min bestämda uppfattning att tjänstgörande biskop, S, var informerad om Bibelsällskapet, men inte hade visat något intresse. Detta föreföll, i sig, inte osannolikt – inte minst med tanke på att det skulle innebära en hel del arbete med att rekonstruera och avveckla sällskapet vars ändamål blivit obsolet. Numera uppger S att han inte varit informerad, vilket då får tas för gott. Måhända borde jag ha försäkrat mig om hur det förhöll sig, åtminstone för att spara mig själv en hel del arbete, men jag svarade i stället direkt på den vädjan som kom från de anhöriga till sällskapets sekreterare och tillika kassör. Som framgår nedan menar jag att det saknade betydelse om det var S eller jag själv som satt som ordförande under avvecklingen av Bibelsällskapet.

Frågan om huruvida S varit informerad eller ej, har senare givits en framträdande roll i massmedia. För att denna fråga skall vara relevant måste man förutsätta att S skulle verkat för ett väsentligt annorlunda beslut än det som sällskapet enhälligt tog. Det är svårt att se hur ett sådant beslut skulle kunna genomdrivas i strid med övriga medlemmars uppfattning. I vart fall skulle ett väsentligt annorlunda beslut – taget av en annorlunda sammansatt majoritet på föreningsstämmorna – ha stått i strid med Bibelsällskapets ändamål och i strid med gåvogivarnas intressen. Det är därför ännu idag min fasta övertygelse att besluten skulle ha blivit desamma oavsett vem som valts till Bibelsällskapets ordförande.

Det framgår inte varför L skulle ha blivit informerad.

Det är djupt olyckligt att företrädare för stiftet gått ut i massmedia med onyanserade och grova anklagelser riktade mot mig och de övriga som medverkat till avvecklingen av Bibelsällskapet utan att först ge oss möjlighet till förklaring. Det är särskilt olyckligt eftersom denna uppmärksamhet kommit att skada Svenska Kyrkans anseende och samtliga inblandade lika mycket som det skadat mig.

Jag kan emellertid inte hållas ansvarig för denna negativa publicitet. Jag har inte heller överträtt någon behörighet för Bibelsällskapet eller någon befogenhet jag givits av föreningsstämmor i Bibelsällskapet. Jag har inte svikit några gåvogivares intressen och har enbart rönt tacksamhet och uppskattning för min del i avvecklingen av sällskapet. Jag har i allt mitt agerande i och för Bibelsällskapet, både under dess aktiva tid och i samband med avvecklingen, på bästa sätt försökt tillgodose sällskapets ändamål och syfte.

Om vi skall vara ärliga – och det bör man väl vara i Svenska Kyrkans Ansvarsnämnd för biskopar – handlar kritiken och missnöjet som riktats mot avvecklingen av Bibelsällskapet uteslutande om att sällskapets medel tillåtits fortsatt gynna samma 'konservativa' kyrkofromhet ur vilken Bibelsällskapet, som sådant, och dess medel härrör. Oavsett vad man kan tycka om detta är det emellertid enligt gällande rätt vars och ens skyldighet, som påtar sig ansvar som ordförande i en förening, att fullfölja syftet och ändamålet med föreningen så långt som möjligt även vid en avveckling – ja, kanske i synnerhet då. Ingen annan hade som ordförande kunnat verka för något väsentligt annorlunda beslut än de som togs av Bibelsällskapets behöriga styrelse och föreningsstämmor. Mitt agerande förtjänar därför ingen kritik."

Svenska kyrkans ansvarsnämnd för biskopar (Robert Schött, Astrid Andersson Wretmark, Eva Brunne och Kerstin Bergman) anförde i beslut den 17 december 2007:

Svenska kyrkans ansvarsnämnd är ett särskilt organ tillsatt av Kyrkomötet. Ansvarsnämnden skall självständigt fullgöra de uppgifter som anges i kyrkoordningen. Enligt 10 kap. 8 § första stycket och 30 kap. 7 § kyrkoordningen skall Ansvarsnämnden pröva frågor om biskopars behörighet att utöva kyrkans vinningstjänst. I egenskap av tillsynsorgan får Ansvarsnämnden med tillämpning av 57 kap. 3 § kyrkoordningen även utan anmälan ta upp frågor om hur biskoparna utövar sina uppdrag och efterlever avgivna vinningslöften.

Ansvarsnämnden skall med tillämpning av 30 kap. 4 § kyrkoordningen förklara en biskop obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst om han eller hon har övergett Svenska kyrkans lära, genom egen ansökan begär det eller har utträtt ur Svenska kyrkan.

Ansvarsnämnden får med tillämpning av 30 kap. 5 § kyrkoordningen förklara en biskop obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst om biskopen

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vinningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon fått veta under bikt eller enskild själavård,
3. på grund av sjukdom eller annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vinningstjänsten, eller
4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha.

Ansvarsnämnden har enligt 57 kap. 3 § kyrkoordningen möjlighet att även utan anmälan ta upp frågor om hur biskoparna utövar sina uppdrag och efterlever avgivna vinningslöften. Detta kan bli aktuellt om det kommer till nämndens kännedom att en biskop agerat på ett sådant sätt att det kan bli fråga om en obehörigförklaring enligt 30 kap. 5 § kyrkoordningen, men detta inte har anmälts till nämnden.

Ansvarsnämnden har, mot bakgrund av tillgänglig information, funnit anledning att granska Xs agerande i samband med upplösningen av Ys Bibelsällskap under år 2002. Xs agerande har efter polisutredning inte lett till åtal. Frågan är om han har handlat på ett sådant sätt att han i avsevärd mån har skadat det anseende en biskop bör ha. X har under sin tid som biskop varit delaktig i Bibelsällskapets verksamhet. Han kan inte ha varit omedveten om att han gjorde det i egenskap av tjänstgörande biskop i Ys stift. Bibelsällskapets stadgar är inte oklara på denna punkt då det i § 5 föreskrivs att det är "stiftets biskop" som ingår i den kommitté som skall handha sällskapets angelägenheter. X hade därför att, då han pensionerades från sin biskopstjänst under år 1991, redovisa och överlämna uppdraget till sin efterträdare som biskop, S. Så skedde emellertid inte. Han

upplyste inte heller den nuvarande stiftsbiskopen L om Bibelsällskapets upplösning.

Det synes inte ha bedrivits någon verksamhet av omfattning i Bibelsällskapet efter år 1983, med undantag av ett sammanträde under år 1990, i vart fall att döma av protokollföringen. Under år 2002 kallade X samman till möte med Bibelsällskapet. Det hölls sammanlagt tre möten under hans ledning under år 2002. Vid dessa sammanträden beslutades bl.a. att välja X till Bibelsällskapet ordförande, att dela ut tillgångarna på ett icke stadgeenligt sätt och vidare att upplösa Bibelsällskapet.

Ansvarsnämnden finner det uteslutet att X har varit omedveten om att han inte ägde agera på Bibelsällskapets vägnar och således inte heller kunde låta sig väljas till ordförande efter det att han lämnat sin tjänst som biskop i Ys stift. Enligt nämndens mening kan Xs agerande starkt ifrågasättas. Frågan är då om han därigenom i avsevärd mån har skadat anseendet en biskop bör ha, vilket är en förutsättning för att han skall kunna förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst.

Ansvarsnämnden gör härvid den bedömningen att Xs agerande utan tvivel skadat det anseende en biskop bör ha, men med hänsyn till omständigheterna kan det inte sägas att han skadat det i avsevärd mån. Förutsättningar att förklara X obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst föreligger därmed inte, men han kan inte undgå allvarlig kritik för sitt agerande inom ramen för verksamheten i Bibelsällskapet efter sin pensionering från tjänsten som biskop i Ys stift, särskilt i samband med upplösningen av sällskapet.

Ansvarsnämnden finner mot bakgrund av ovanstående inte anledning att vidta någon ytterligare åtgärd.

Ansvarsnämndens beslut: Ansvarsnämndens granskning ger inte anledning till vidare åtgärder.

Ärendenummer: AN 2004/6

Beslut 13/2007